

LUND UNIVERSITY

Catharina Calleman, Genusperspektiv på arbetsrätten. En annan historia, 2 uppl., lustus förlag, Uppsala, 2020 (90 s.)

Selberg, Niklas

Published in:
Svensk Juristtidning

2021

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Selberg, N. (2021). Catharina Calleman, Genusperspektiv på arbetsrätten. En annan historia, 2 uppl., lustus förlag, Uppsala, 2020 (90 s.). *Svensk Juristtidning*, (4), 363-366. <https://svjt.se/svjt/2021/363>

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Litteratur

CATHARINA CALLEMAN, *Genusperspektiv på arbetsrätten*. En annan historia, 2 uppl., Iustus förlag, Uppsala, 2020 (90 s.).

Den bästa sammanhållna svenska arbetsrättshistoriken sedan länge, tillika enda läroboksmässiga genusperspektivet på svensk arbetsrätt kommer från professor emerita Catharina Callemans penna. Nu kommer Callemans viktiga bok *Genusperspektiv på arbetsrätten* i en andra upplaga, som fortfarande är lika välskriven och tankeväckande som den är kortfattad (90 s.) — och möjligen underskattad. Eftersom boken inte anmäldes i sin första upplaga (2009) och, enligt denne recensents mening, inte fått den uppmärksamhet den förtjänar, anmäls här den andra upplagan. Boken ger uttryck för både en vid överblick över arbetsrätten och ett skarpt öga för detaljer — och en förståelse för samspelet mellan enskilda regler och rättssystemet som helhet.

Den svenska arbetsrättshistorien presenteras i 34 tematiska nedslag i kronologisk ordning, varpå en sammanfattande diskussion knyter ihop säcken. Därefter följer ett antal (19 st.) övningar som ger ledning för diskussioner. Del ett är således en rättshistorisk översikt från 1800-talets husbondevälde till samtidsrättshistoriska kontroverser kring flexicurity och plattformarbete och covid-19. Den implicita synen på vilka frågor som ryms inom ramen för 'arbetsrätt' är sympatiskt vid och fullföljer det funktionella synsättet hela vägen; alla regler som har bäring på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare tas upp, oavsett deras rättsystematiska hemvist i övrigt (t.ex. privat eller offentlig rätt, socialförsäkrings-, migrationsrätt osv.). Del två är ett unikt läromedel som ger läsaren verktygen och tillfället att själv börja formulera sin förståelse av arbetsrättshistorien och arbetsrätten — eller utmana nedärvda förståelser av arbetsrättshistorien och arbetsrätten som läsaren redan var bärare av. Övningarna uppmärksammar många centrala problemställningar kring bl.a. arbetsrättens gränser, anställningsskydd, diskriminering och aktiva åtgärder. Spännvidden i övningarna är stor; allt från generalstrejk för lika lön till familjeundantaget i LAS avhandlas. Författarens beslut att inte ge boken något 'facit' accepterar jag, även om jag i och för sig är nyfiken på att höra hur hon själv skulle besvara de frågor hon väcker.

Sammantaget ger *Genusperspektiv på arbetsrätten* en förståelse för hur rätten samspelar med övriga samhälleliga processer och för hur formella regler (lagstiftning) samverkar med informell reglering (t.ex. kring genus) och samhälleliga maktordningar. Boken motverkar effektivt tendenser till historielöshet hos de annars så 'de lege lata-orienterade' juristerna. Gällande rätt anses som bekant kunna beskrivas fullödigt utan avseende på de historiska utvecklingslinjer som lett fram till dagens rättsläge, men Callemans bok visar tydligt hur mycket som finns under ytan här, som också kan berika tolkningsjuridiken. Utan tvekan skapar gedigna historiska kunskaper bättre förutsättningar för att förstå exempelvis vad som är kontinuitet och förändring i diskussionen om arbete i gigekonomin eller om anställningsskyddsreglering.

Calleman skriver lakoniskt, förtätaat och vackert. Bäst är boken i de passusar där författaren syns mest, som när olika skeenden summeras: ”Sammanfattningsvis var kvinnors förvärvsverksamhet ganska omfattande under det tidiga 1900-talet, men husbondeväldet, fackliga organisationers principer och den arbetsrättsliga lagstiftningen bidrog till att utestänga kvinnor och till att olika behandling efter kön byggdes in i arbetsmarknaden.” (s. 18) ”Staten trädde in och organiserade integrationen av könen, heterosexualiteten och äktenskapsbildningen...” (s. 24) ”... åtgärderna syftade till att omvandla hemarbetet till förvärvsarbete och hade olika syften för olika kategorier av kvinnor.” (s. 49)

Även om bokens ’genusperspektiv’ definieras som ett fokus på ’maktstrukturer som är knutna till kön’ (s. 7) innehåller framställningen framför allt en kvinnohistoria (’herstory’ till skillnad från ’history’)¹, som vill lyfta fram just kvinnors roll i att skapa arbetsrätt och effekten av arbetsrätten på just kvinnors liv och arbete i syfte att komplettera och förbättra den förståelse av arbetsrättshistorien som ges i allmänna framställningar. Calleman vill berätta en ’annan historia’ och ger således ’hela (eller i alla fall ’mer av’) historien eller ’en bättre historia’. Redan detta är ett oerhört viktigt bidrag. Givet hur Calleman beskriver sin nyfikenhet och forskningsintresse föreslår jag emellertid att författaren går ytterligare steg vidare på den inslagna vägen och väcker frågor om rättens roll i att skapa, upprätthålla och förändra kategorier (såsom t.ex. ’kvinna’) och hur maktstrukturer om kön handlar om sociala relationer mellan delvis instabila kategorier.² Sociologen Åsa Lundqvist³ och historikern Jens Rydström⁴ kan vara viktiga diskussionspartners här; den förstnämnda för hennes viktiga forskningsinsatser när det gäller genusrelationernas betydelse för välfärdssamhällets framväxt och struktur och vice versa, den sistnämnde för hans centrala bidrag till kunskapen om hur staten reglerat genusrelationer genom bland annat lagstiftning kring sexualitet.

I boken finns på flera ställen ansatser till att uppmärksamma och analysera fler maktrelationer än de som anknyter till kön. Medborgarskapets roll, etnicitet, funktionsvariation m.fl. maktrelationer förekommer i historiken och i övningarna, men de kunde kombineras än tydligare sinsemellan och med bokens huvudtema kön/genus. Här kunde Calleman fundera på att ta steget fullt ut och sjösätta en analys av den svenska arbetsrätten med stöd av teoribildningen om intersektionalitet, som ju

¹ Jfr t.ex. Yvonne Hirdman, *Kvinnohistoria: om kvinnors villkor från antiken till våra dagar*, 1992.

² Jfr t.ex. Raewyn Connell, *Om genus*, 2003, s. 110: ”Genusmönstren uppträder i en människas liv som en serie möten med begränsningar och möjligheterna i den rådande genusordningen. I dessa möten kan man improvisera, kopiera, skapa och på så sätt utveckla karakteristiska strategier för att hantera de situationer där genusrelationer är närvarande — lära sig att ’gå vidare’ på sitt eget sätt. Med tiden, i synnerhet om strategierna är framgångsrika, tar de fasta former och utkristalliserar sig som specifika mönster för femininitet och maskulinitet.”

³ T.ex. dennes *Transforming Gender and Family Relations: How Active Labour Market Policies Shaped the Dual Earner Model*, 2017, *Livet är för dyrbart för att dammas bort: Aktivitetspolitik, kvinnors förvärvsarbete och omvandlingen av familjen 1960–1980*, 2019, *Family Policy Paradoxes: Gender Equality and Labour Market Regulation in Sweden, 1930–2010*, 2011, (med Janet Fink) *Changing Relations of Welfare: Family, Gender and Migration in Britain and Scandinavia*, 2012.

⁴ T.ex. dennes (med David Tjeder) *Kvinnor, män och alla andra: En svensk genushistoria*, 2009, (med Svante Norrhem och Hanna Winkvist) *Undantagsmännskor: En svensk HBT-historia*, 2008, *Sinners and Citizens: Bestiality and Homosexuality in Sweden*, 2001.

faktiskt en gång i tiden utvecklades just mot bakgrund av arbetsrättsliga problemställningar. Intersektionalitetsteorins upphovsperson är den nordamerikanska juristprofessorn Kimberlé Crenshaw, som nyligen kommenterade:

Intersectionality is a lens through which you can see where power comes and collides, where it interlocks and intersects. It's not simply that there's a race problem here, a gender problem here, and a class or LGBTQ problem there. Many times that framework erases what happens to people who are subject to all of these things.

[...] If someone is trying to think about how to explain to the courts why they should not dismiss a case made by black women, just because the employer did hire blacks who were men and women who were white, well, that's what the tool was designed to do.⁵

En intersektionell analys av den svenska arbetsrättens historia återstår ännu att utföra och här har Calleman en värdig uppgift.

Att 'anlägga nya perspektiv på arbetsrätten' beskrivs av Calleman som både en 'rättsfråga' och som 'en intellektuell utmaning' (s. 7). Författaren anspelar, antar jag, här på feministiska utmaningar av tanken på möjligheterna att producera objektiv och allmängiltig kunskap. Jag tror Calleman har mycket att komma med här och att hon med avstamp i sina analyser av arbetsrätten i kommande upplagor skulle kunna lämna bidrag till den allmänna genusrättsvetenskapliga teoriutvecklingen.⁶

Några förslag är följande. Den svenska arbetsrättens internationella beroende kunde uppmärksammas ännu tydligare — på det här området finns nog anledning att problematisera grundvalarna för talet om 'den svenska modellen' och den svenska arbetsrättsliga 'exceptionalismen'. Vid behandlingen av förståelsen av vad som är 'arbete' och arbetsrättens gränser kunde den stundom omstridda frågan om kriminaliseringen av köp av sexuell tjänst (6 kap. 11 § brottsbalken [1962:700]) analyseras ur arbetsrättsligt genusperspektiv. ILO:s nyligen antagna (juni 2019) konvention nr 190 (med rekommendation nr 206) om avskaffande av våld och trakasserier i arbetslivet med dess fokus på just könsrelaterat våld och trakasserier borde ha en plats i boken. ILO-konvention nr 190 — som ska genomföras i svensk rätt⁷ — utgår från en inkluderande syn på könat våld, som också inkluderar ekonomiskt våld — och här borde vi kunna kräva att arbetsrätten spelar en viktig roll i genomförandet.

Möjligen tvärt emot Callemans egen tanke om sin text (i uppdateringen av boken nämner hon att hon förenklat språket och gjort det 'mindre akademiskt') önskar jag att hon skulle utveckla, fördjupa och förlänga den historiska framställningen. Från andra länder, t.ex. Storbritannien, finns förlagor som visar hur en ambitiös historisering av regleringen av arbetet kan läggas till grund för en generell teoretisering av arbetsrätten som regleringsform,⁸ och ännu bättre vore ju om det gjor-

⁵ <https://www.law.columbia.edu/news/archive/kimberle-crenshaw-intersectionality-more-two-decades-later> Senast besökt 2021-01-03.

⁶ Jfr t.ex. Åsa Gunnarsson m.fl., *Genusrättsvetenskap*, 2 uppl., 2018, Åsa Gunnarsson, Eva-Maria Svensson, Margaret Davies, red., *Exploiting the Limits of Law: Swedish Feminism and the Challenge to Pessimism*, 2007.

⁷ Dir. 2020:98 Genomförande av ILO:s konvention om avskaffande av våld och trakasserier i arbetslivet. Beslut vid regeringssammanträde den 24 september 2020.

⁸ Paul Davies & Mark Freedland, *Labour Legislation and Public Policy: A Contemporary History*, 1993, Simon Deakin & Frank Wilkinson, *The Law of the Labour*

des med genusperspektiv. Redan nu är boken så avancerad att läsaren gärna skulle ta del av Callemans allmänna historiesyn och hur hon uppfattar samspelet mellan rätten och samhället. Lästipsen borde mångdubblas så den intresserade enkelt kan fördjupa sig på särskilda punkter.

Denne recensent har omfattande erfarenhet av att använda Callemans bok i arbetsrättsundervisning, för både juriststudenter och studenter på kandidatprogram i genusvetenskap. Jag har haft stor nytta av första upplagan och ser nu fram emot att använda den andra. Bokens historik och övningar bidrar till att fördjupa studenternas förståelse av det arbetsrättsliga systemet och hur detta har bäring på maktrelationer knutna till kön. Jag har i det ovanstående pekat på vad jag särskilt uppskattar i boken och diskuterat några förslag på utvecklingsmöjligheter för texten. Boken rekommenderas för en fördjupad förståelse av samtiden, som ett remedium mot historielöshet, och som en ingång till nya dimensioner i rätten, dvs. för sitt genusperspektiv. Callemans text är till nytta för många studentgrupper — jur.stud. och personal- och arbetslivsstudenter, t.ex. — som ingång till en förståelse av den avgörande frågan om hur maktstrukturer som relaterar till kön förhåller sig till regleringen av arbetet, och hur olika maktrelationer både förstärks och motverkas i arbetsrätten.

Niklas Selberg